ФОНТАРЬ

... ДРУЗЯМ ТА ЗНАЙОМИМ

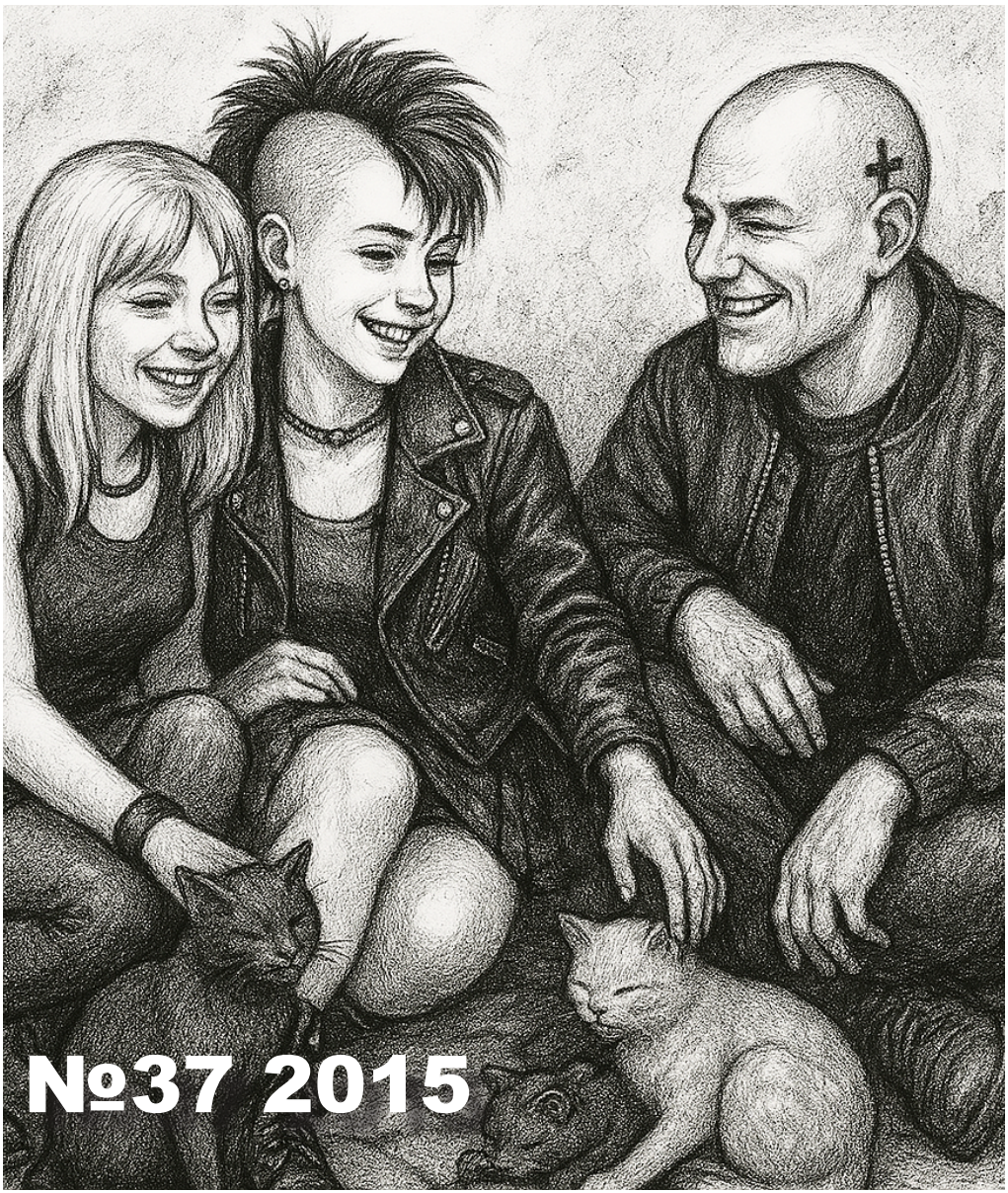

№37 2015

БАГАТО ХТО
ДУМАЄ,
ЩО ВОНИ
ДУМАЮТЬ,

Стіна ніколи не мовчить

Люди почали малювати на стінах ще у печерах, у яких мешкали. Вогонь, тварини, сцени полювання — це були їхні перші історії. Перші спроби залишити слід. Перші знаки, що «я був тут», «ми живі», «це важливо».

Світ змінився — печери стали бетонними коробками, але інстинкт залишився. Стіни й далі говорять. Написи, теги, трафарети — це не просто фарба. Це — мова. Це — крик, який не увійшов у новини. Це — тиша, яку хтось зламав, написавши п'ять слів у підземному переході.

Для тих, хто малює — графіті це свобода. Це форма існування, де не треба ні в кого питати дозволу. Це спосіб бути видимим, коли тебе не бачать. Це іноді останній спосіб сказати «я ще існую».

Для влади — це вандалізм. Симптом непокори, неприємна пляма на «відремонтованому фасаді». Вони звикли мити все, що не вписується в план. Але що більше замальовують, то більше з'являється нового. Світлофор заливають чорною фарбою — і він стає дзеркалом. Камера спостереження — і на стіні під нею тег: «ми бачимо тебе теж».

Для випадкових перехожих — графіті це або сміття, або декорація, або дивна річ, яку краще не чіпати. Але навіть вони читають. Іноді — мимоволі. «Я теж це відчував», — думає хтось, проходячи повз трафарет з одним рядком. І цього вистачає.

Для субкультур — це зброя. Панк лишає слід, щоб сказати «ні», анархіст — щоб зламати звичний порядок, скейтер — щоб позначити територію, репер — щоб лишити ім'я. Вони різні, але всі пишуть — бо голос у стіні іноді гучніший, ніж на сцені.

У графіті немає лайків. Його можуть замалювати, стерти, зафарбувати. Але поки воно живе — це документ епохи. Як касета, як листівка, як слід черевика в багнюці історії.

Цей номер — про те, як стіни перетворюються на хроніку. Про фарбу, що не змивається пам'яттю. І про те, що кожне «Я тут був» — завжди про нас.

Сучасне графіті бере свій початок у 1960-х роках на вулицях Філадельфії та Нью-Йорка. Тоді підлітки, озброєні маркерами та балончиками з фарбою, почали залишати свої імена — теги — на дверях, стінах, поштових скриньках і особливо на вагонах метро. Це був виклик і водночас акт самопредставлення. Світ навколо був ворожим, байдужим, глухим до їхньої присутності. Тож єдине, що залишалось — залишити на ньому слід. Написати «я є», навіть якщо ніхто не питає.

З часом ця вулична гра з іменами перетворилась на цілу мову. З'явились стилі — bubble (надутий округлий шрифт), wild-style (хаос ліній, який розшифрує тільки той, хто в темі), блокові літери, 3D-ефекти. Почались «битви» за стіни, поїзди, тунелі. У кожному районі були свої герої — ті, хто залишав найбільше тегів, найнесподіваніших і найнедосяжніших. Культура росла сама по собі — без шкіл і вчителів, через інстинкт, бажання і фарбу.

Графіті швидко стало більше, ніж просто підписом. Воно перетворилося на спосіб висловлення думки, протесту, роздратування. У ньому почали з'являтись символи, гасла, портрети. Від текстів на стінах Брукліна до політичних слоганів на мурах Західного Берліна — стіни почали говорити голосніше за офіційні гасла. І навіть коли їх зафарбовували — голос ніколи не зникав остаточно.

В Україні графіті почало набирати обертів у 1990-х. Після розпаду СРСР стіни раптом стали вільними — і водночас порожніми. Молодь почала насичувати їх новим змістом. З'явились написи, що несли не тільки художню цінність, а й смисл. У містах — Києві, Львові, Харкові, Одесі — почали формуватись цілі графіті-ком'юніті. Люди

збирались у команди, обирали собі імена, ділили райони. І кожна команда залишала за собою свою мову: іноді яскраву, іноді агресивну, іноді мінімалістичну — завжди справжню.

Графіті швидко стало невід'ємною частиною субкультурної сцени. Панки використовували його як ще одну форму спротиву — на рівні з музикою, зовнішнім виглядом і самвидавом. Анархісти — як спосіб поширення ідей: наліпки, трафарети, символи. Скейтбордисти позначали «свої» місця, де можна катати, тусити, залишити відбиток. Хіп-хопери — як продовження чотирьох елементів культури: діджеїнг, емсіїнг, брейкінг і графіті.

Одним із унікальних феноменів української графіті-сцени стала Полтава. У 90-х і на початку 2000-х у місті, під Інститутською горою, поруч із

Полтавським національним технічним університетом, з'явилася справжня підземна галерея. Це не була комерційна виставка і не проєкт міськради — це було стихійне, чесне, нікому не підзвітне мистецтво. Стіна була розмальована роками — десятки графіті, присвячених культовим гуртам.

Деякі з робіт були примітивні, інші — майже професійні. Але кожна з них мала голос. Це був єдиний у своєму роді проєкт — без аналогів в інших містах України. І хоча сьогодні все там заросло кущами, стежки зникли, але частина зображень ще збереглась. Як пам'ять. Як слід.

Звісно, суспільство бачить графіті по-різному. Хтось вважає це вандалізмом — особливо, коли написи з'являються на фасадах щойно пофарбованих будинків. Хтось захоплюється — як проявом креативності в сірих містах. Для влади графіті здебільшого

— проблема. Її потрібно зафарбувати, видалити, прибрати. Але насправді — кожне таке «видалення» не знищує ідею. Бо там, де була тиша, знову з'явиться фарба. Бо тиша — це теж простір. І його хтось обов'язково заповнить.

У деяких містах з'явились легальні майданчики для графіті, проводяться фестивалі, кличуть художників із різних країн. Вулиця починає взаємодіяти з мистецтвом, хоча сама ідея графіті — бути поза рамками. Найкращі роботи часто народжуються не з дозволу, а з пориву. І саме тому вони такі сильні.

Графіті — це не просто напис. Це дія. Це вибір. Це ризик. Це — заява. Це голос, якого не замовчати. Кожен тег, кожен трафарет, кожна фраза — це чиясь присутність. І навіть якщо ніхто не знає, хто ти, — твоя стіна говорить.

Графіті — це не лише фарба на стінах. Це символічна мова міст, яка іноді говорить гучніше, ніж будь-який маніфест. З початку 70-х років культура графіті пройшла шлях від підписів на вагонах метро до потужної художньої течії, яка впливає на політику, мистецтво й саме відчуття вулиці. Деякі з майстрів цього жанру стали відомими у всьому світі, попри те, що багато хто з них довгий час залишався в тіні або працював під псевдонімами.

Banksy (Велика Британія)

Ймовірно, найвідоміший стріт-артист сучасності. Його роботи — це поєднання чорного гумору, соціального протесту та гострих політичних алюзій. Відомий тим, що ніколи не показує свого обличчя, а його графіті з'являються раптово в публічних місцях — на мостах, парканах, фасадах. Banksy вже встиг провести кілька гучних проєктів — зокрема виставку "Dismaland", яка висміювала комерційний світ розваг.

Shepard Fairey (США)

Автор культового зображення Барака Обами з написом «HOPE» і творець бренду "Obey". Його стиль — це суміш графіки, пропагандистського плакату та вуличного мистецтва. Фейрі був одним із тих, хто допоміг графіті перейти від підземної культури до галерей і політичних кампаній.

Жан-Мішель Баскія (США)

Починав як вуличний художник у Нью-Йорку під псевдонімом SAMO, малюючи короткі фрази на стінах і вагонах. Його кар'єра стрімко злетіла: вже в 80-х він працював на полотні, а його роботи продавались за сотні тисяч доларів. Баскія — один із тих, хто переніс естетику графіті в офіційний мистецький світ.

Кіт Гарінг (США)

Один із найвідоміших художників 80-х, який починав із малюнків у нью-йоркському метро. Його стиль — впізнавані силуети, рух, енергія, повторювані образи. Гарінг був активістом, відкритим гомосексуалом і художником, який активно реагував на соціальні проблеми, зокрема

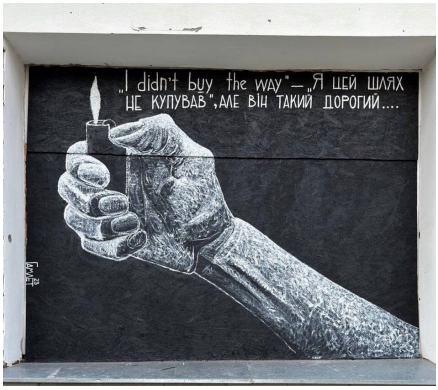

епідемію СНІДу.

Lady Pink (США)

Сандра Фабара, більш відома як Lady Pink, стала легендою нью-йоркської сцени ще у 80-х. Вона була однією з небагатьох жінок у чоловічому світі тегерів і художників. Її стиль поєднував класику хіп-хоп-графіті з жіночою

естетикою і соціальними темами.

Гамлет Зіньківський (Україна)

Харківський художник, який створює мінімалістичні чорно-білі малюнки з філософськими фразами. Гамлет працює під власним ім'ям — рідкість для вуличного художника. Його роботи часто містять іронічні або глибоко особисті підписи: «Люди вміють літати, але не вміють падати», «Тиша гучніша за грім». У Харкові його роботи можна знайти як на центральних вулицях, так

і в закинутих дворах. До 2015 року Гамлет вже провів кілька виставок, але залишався вірним вулиці, працюючи на межі між поезією та графікою.

Графіті — це не лише культура маркування простору. Це форма реакції на реальність, протесту, пошуку себе. Художники, про яких згадано вище, довели, що напис на стіні може стати символом епохи. І навіть якщо фарба зітреться — сенс залишиться.

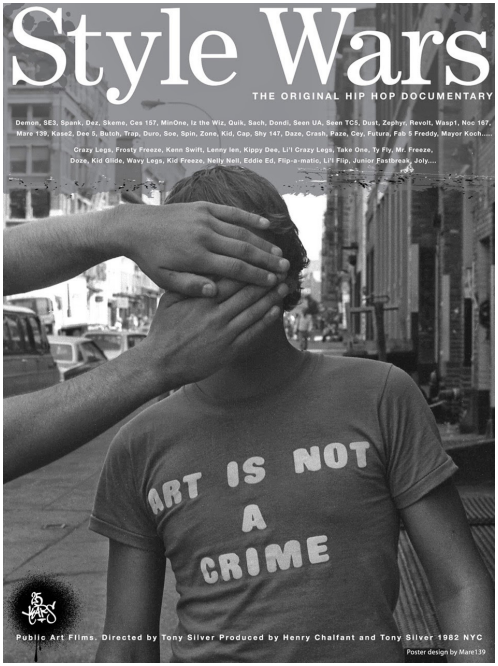

Style Wars (1983) Це не просто графіті — це війна за простір

.

«Style Wars» — це документалка, яка з’явилася тоді, коли ще не існувало YouTube, а графіті тільки починали сприймати як щось більше, ніж вандалізм. Фільм вийшов у 1983 році, знятий режисером Тоні Сільвером разом із фотографом Генрі Чалфантом, і став першим серйозним поглядом на хіп-хоп-культуру Нью-Йорка. Але найголовніше — на тих, хто розмальовував вагони метро, поки всі спали.

У центрі сюжету — не розповіді експертів і не “культурологія”. Це справжні розмови з графіті-художниками, які вночі залазили в депо, щоби встигнути зробити свій "пьєс" (piece) на вагоні. Це битва за стиль і за право бути побаченим. У кожного з героїв є свій підхід, свій підпис, своє ім’я, яке має з’явитись на стіні чи поїзді — і проїхатися всім містом.

У фільмі з’являються легендарні графітчики, серед яких Seen, Kase2, Skeme, Lady Pink, і навіть ті, хто був проти — батьки, чиновники, поліція. Одні називають графіті мистецтвом, інші — терором. І фільм показує цей конфлікт прямо, без прикрас. Тому й назва — «Style Wars», бо це справді війна: між поколіннями, між системою і вулицею, між порядком і вибухом кольору.

Фільм також торкається брейкдансу та раннього хіп-хопу — тих часів, коли все тільки народжувалося: музика, мова, одяг, стиль. Це Нью-Йорк на межі — брудний, живий, шалений. Історія про тих, кого не пускали до галерей, тож вони створили свої галереї самі — просто на стінах.

«Style Wars» — це документ не лише про графіті, а про те, як вулична культура прокладала собі дорогу крізь бетон, заборони й презирство. Це той фільм, який треба подивитися всім, хто малює, слухає, танцює або просто хоче зрозуміти, звідки взялася ця вогняна любов до міста.

Дивитися обов’язково. А потім — вийти на вулицю і подивитись на свої стіни інакше.

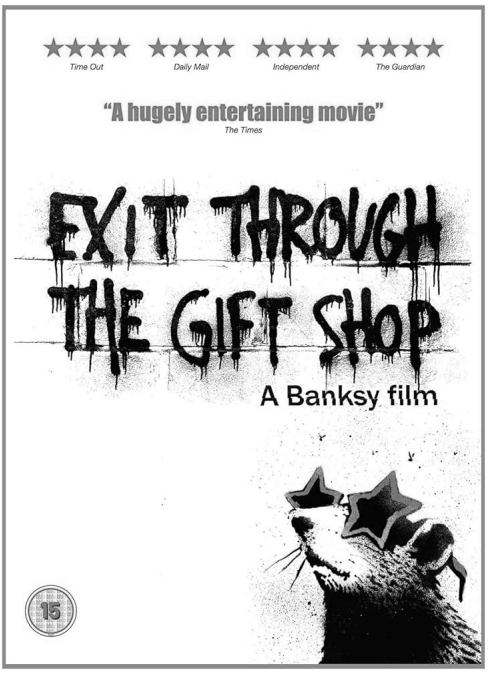

Exit Through the Gift Shop (2010)
Коли графіті стало мистецтвом... чи бізнесом?

Це фільм, який міг зняти лише Banksy. Або, принаймні, зробити вигляд, що зняв. «Exit Through the Gift Shop» — це не просто документалка. Це провокація. Це дзеркало, в яке дивиться сам світ стріт-арту. Іноді — з усмішкою. Іноді — з жахом.

На перший погляд — це історія французького емігранта Т'єррі Ґетта, продавця вінтажного одягу, який раптом починає знімати стріт-артистів на камеру. Він зустрічає всіх: від Space Invader до самого Banksy. Але чим більше він знімає, тим дивнішим стає його шлях. У якийсь момент камеру бере Banksy, а Т'єррі... сам перетворюється на "митця" під ім'ям Mr. Brainwash. І влаштовує власну виставку — гігантську, розпіарену, з натовпами фанатів і продажем робіт на сотні тисяч доларів.

Фільм ставить запитання, від якого нікуди не дінешся: а що взагалі є мистецтвом? І чи все, що виглядає як стріт-арт — має сенс? Banksy тролить глядача майстерно. Це і сатира на світ арт-ринку, і тонке дослідження того, як легко перетворити субкультуру на бренд, а бунт — на сувенір.

Візуально фільм живий: тут і зйомки вночі в Лос-Анджелесі, і моменти з лондонських вулиць, і несподівані архівні кадри. Все це на фоні іронічного голосу за кадром, що натякає: «А може, це все — фейк?» «Exit Through the Gift Shop» — це фільм, який знущається з глядача, але водночас дуже чесний. Це історія про імітацію, про жагу до слави, і про те, як графіті зі "злочину" перетворилось на арт-проєкт із каталожним номером.

Хочеш зрозуміти, як працює комерціалізація бунту? Подивись це. І спробуй розібратись, хто тут справжній, а хто просто добре грає роль.

Bomb It (2007)
Це не мистецтво. Це глобальна експансія фарби.

«Bomb It» — це той фільм, після якого хочеться одразу ж купити балончик. А потім — подивитися на мапу світу і зрозуміти: ти — частина великої, мовчазної, яскравої армії. Вуличні художники з Нью-Йорка, Кейптауна, Сан-Паулу, Берліна, Токіо, Парижа, Афін, Буенос-Айреса — всі вони в кадрі. І кожен із них говорить мовою, яку зрозумієш без перекладу — фарбою.

Режисер Джон Рейс дебютував з фільмом, який не просто показує графіті як субкультуру — він показує як глобальне явище, яке виникло не лише у бідних районах Бронкса. Виявляється, тегінг і протест можуть народитись навіть там, де ти цього не чекаєш. Фільм дає голос десяткам художників: хтось говорить про політику, хтось — про стиль, хтось — про виживання. І всі вони мають право.

Тут є й легенди: Taki 183, Cornbread, Shepard Fairey, Blek le Rat. І ті, кого мало хто знає, але які щодня ризикують бути арештованими, щоб залишити слід на бетоні. У кадрі з'являються мери, поліцейські, галеристи, які намагаються пояснити, чому графіті — це або терор, або нова форма комунікації. І ніхто не погоджується з іншим.

Особливість фільму — це монтаж: динаміка, рвані ритми, колажі. Тут немає романтики. Є реальність: тебе можуть покалічити, заарештувати, загнати в кут. Але тебе не можуть змусити мовчати. Бо стіни — це папір міста, і кожен має право написати свою фразу.

Фільм 2007 року, але вже тоді він відчуває: графіті — не просто маркування території. Це боротьба за уявлення про свободу. І той, хто малює на стінах, часто краще розуміє місто, ніж будь-який урбаніст.

«Bomb It» — це бруд, шум, фарба, биття серця. І світ, що пише себе сам.

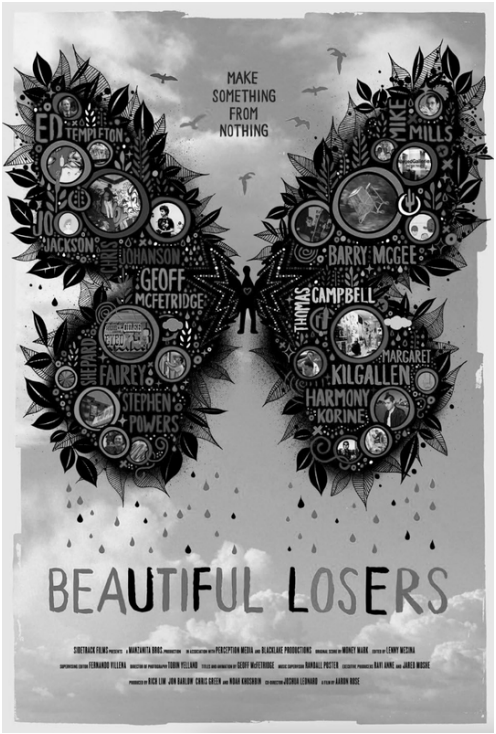

Beautiful Losers (2008)
Про тих, хто не чекав дозволу — просто робив своє.

Цей фільм — не тільки про графіті. І навіть не лише про мистецтво. Це кіно про свободу. Про те, як група диваків, скейтерів, художників, музикантів і просто непристосованих людей створили альтернативну культуру — без грантів, без академій, без гламурних галерей.

«Beautiful Losers» — це портрет покоління, яке виросло в 90-х на касетах, фломастерах і старих фотоапаратах. Вони не знали, що вони «митці». Вони просто щось робили: малювали на вулицях, створювали фензіни, клеїли свої роботи на дошках, стінах, ліхтарях і вітринах. А згодом цей хаос став новим мистецтвом.

У фільмі з'являються Shepard Fairey (той самий, що зробив "Obey" і постер “Hope”), Barry McGee, Ed Templeton, Harmony Korine (режисер «Gummo»), Маргарет Кілгаллен та інші. Це не суперзірки, а ті, хто проклав шлях від маргінесу до визнання, не втративши самих себе.

Тут багато архівних кадрів, домашніх зйомок, ностальгії. Але все — дуже живо, щиро, без пафосу. Тобі показують не тільки результати — а процес: як малюються написи, як друкуються самвидавні зіни, як будуються виставки в гаражах.

« Beautiful Losers» — це кіно про DIY як світогляд. Про мистецтво не як продукт, а як спосіб жити. Про те, що навіть якщо ти нікому не потрібен — це не означає, що ти не можеш створити щось справжнє. Бо поки офіційна культура носила костюми, ці “лузери” створювали нові ікони. І не просили нічиєї згоди.

Цей фільм — як теплий лист з минулого. Неідеальний, але чесний. І надихаючий. Дуже.

У 90-х на стінах були переважно матюки, футбольні емблеми та сердечка з ініціалами. Хтось лишав «тут був Вася», хтось — «смерть мусорам». Це був не протест, а просто фон — сліди життя. Малювання балончиком у дворі не вважалося мистецтвом. І точно не називалося «графіті».

Все змінилось у 2000-х. Спочатку через музику: хіп-хоп-культура принесла перші букви-розписи, американські шрифти й фломастерні скетчі. Потім підтягнувся андеграунд — DIY-сцена, панки, інфошопи, політичні активісти. З'явився сенс. З'явились повідомлення.

Київ. Столиця обросла шарами текстів: «Злидні — не помилка, а система», «Всі системи — вбивчі», «Більше ніж просто місто». Десь поруч — портрет Фрейда, Маркса чи Че. Десь — собака з підписом «Лай — це теж мова».

Харків. Його написи — не крик, а тиха розмова. «Сьогодні — це початок завтра», «Ти сильніший, ніж думаєш», «Чому ти мовчиш?» — фрази, які з'являються серед вікон і заводів, на сходах і гаражах. Це вже не просто графіті — це постійна присутність. Місто говорить.

Львів. Тут було більше романтики: трафарети з поетами, наліпки з малюнками, м'який арт-протест. Але були й гострі теми — мова, право на місто, історія. Деякі райтери вбудовували в графіку елементи народної орнаментики або грали зі старими вивісками.

Одеса. Тут іноді було жорстко. Написи про ментів, про війну, про маргіналів. Але графіка — яскрава, напориста, часто абсурдна. Місцева сцена трималась на віртуозах шрифтів. Усе, що виглядало як хаос, насправді мало чітку структуру.

Полтава. Місто не велике, але і тут є слід. Хтось малював символи анархії на закинутих кіосках, хтось — антифашистські трафарети поруч із недобудовами. У центрі іноді з'являлись фрази про війну,

про вибір, про втому. Найбільш живими виглядали написи на задніх дворах, де ніхто їх не стирав. Там був справжній голос. Не для глядача, не для лайків — для себе. Як раніше — касета, записана одному другові.

Хто ці люди?
Переважно — ніхто. Нема імен. Нема авторства. Є тільки руки, що залишили слід. Хтось малював уночі під скрегіт балона. Хтось — серед білого дня на фестивалі. Хтось — щоб сказати правду. Хтось — просто бо не міг інакше.

Графіті в Україні — це не субкультура в західному сенсі. Це — слід.
Відбиток. Хтось його бачить, хтось проходить повз, хтось змиває. Але поки лишається хоча б один балон — цей діалог не завершено.

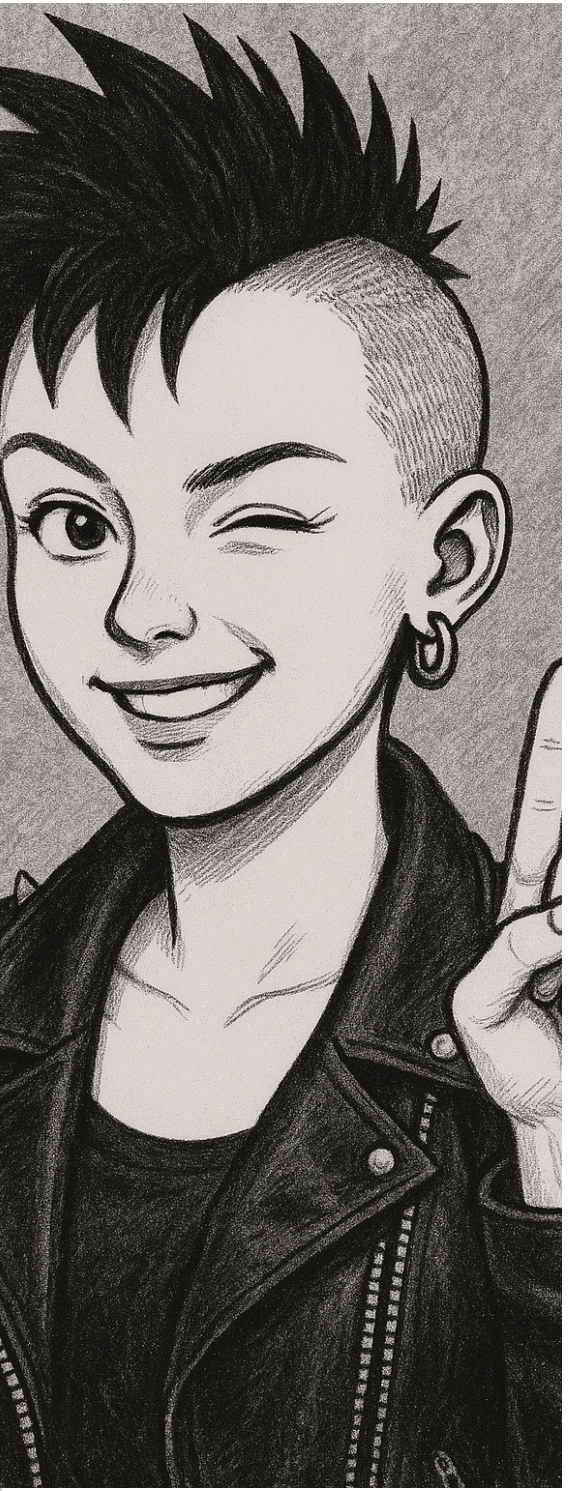

У нього немає обличчя, немає авторства, немає підпису. Але він говорить. І часто — голосніше, ніж статті, гасла чи мітинги. Трафарет — це крик, упакований у кілька шарів фарби. Він існує, поки його не зафарбують. І навіть після цього — залишається в пам'яті.

Stencil став популярним не тому, що це просто. А тому що це швидко. І вулично. У часи, коли поліція ходила по п'ятах, а активістів переслідували, трафарет був способом сказати «я тут» і встигнути втекти. Буквально.

Перші трафарети з'явились в Україні ще у 90-х — на стінах гуртожитків, біля клубів, на парканах. Малюнки були примітивні: літери, серпи, хрести, черепи, обличчя з чітким контуром. Але згодом це стало інструментом.

Антифашисти, феміністки, анархісти, захисники тварин, сквотери — кожна група мала свої образи. Дівчина в балаклаві. Піднятий кулак. Контури пташки. Іноді — просто слово: «Ні», «Пам'ятай», «Досить». Ці фрази не пояснювали — вони вдаряли.

І це не тільки про локальний контекст. Світ теж знає, як трафарет змінює настрій.

2000-ні, Франція. В одному з паризьких кварталів з'являється трафарет із зображенням поліцейського, який цілує іншого поліцейського. За кілька годин — зображення стає інтернет-мемом. Це не просто епатаж — це питання: що таке влада, що таке любов, і де їх межа?

2011, Єгипет. Під час революції на вулицях Каїра з'являються сотні трафаретів із зображенням вбитого Халіда Саїда — жертви поліцейського свавілля. Його силует став символом протесту і розходився

на стінах швидше, ніж листівки.

2008, Аргентина. Феміністичні ініціативи запускають кампанію трафаретних написів проти домашнього насильства: «Si te duele, no es amor» — «Якщо болить — це не любов». Написи з'являлись у метро, біля шкіл, на ринках. Це був не арт — це була реакція.

2014 Україна. Після Майдану на стінах українських міст з'являлися переважно патріотичні та військові гасла — часто просто фарбою, іноді трафаретом. У Києві, Львові, Харкові, Полтаві, Запоріжжі можна було побачити зірки, тризуби, емблеми батальйонів, фрази «Слава Україні», «Героям слава», «Небесна сотня». Часто це було не мистецтво — а позиція.

Поруч з цим виникали й інші фрази — короткі, прості, людські. «Ти не один», «Жити — це дія», «Сьогодні — це початок завтра». Без підписів, без імен. Іноді — це були трафарети. Іноді — просто фарба по старій штукатурці. Але в цих реченнях був дух, якого не змити.

На цьому тлі трафарет залишався точним інструментом. Він не кричав. Він вирізав тишу. Трафарет не претендує на красу. Він про функцію. Про дію. Його можна вирізати на кришці коробки, на старому щоденнику. І в цьому — головна сила. Кожен може зробити трафарет. Кожен може сказати своє.

Комусь здається, що все це — дитячі ігри. Але дитячі ігри не викликають бажання замалювати. А трафарет — викликає. Бо він небезпечний. Бо він говорить не там, де треба.

І поки залишаються руки, здатні вирізати лезом фразу на картоні — цей голос не зникне.

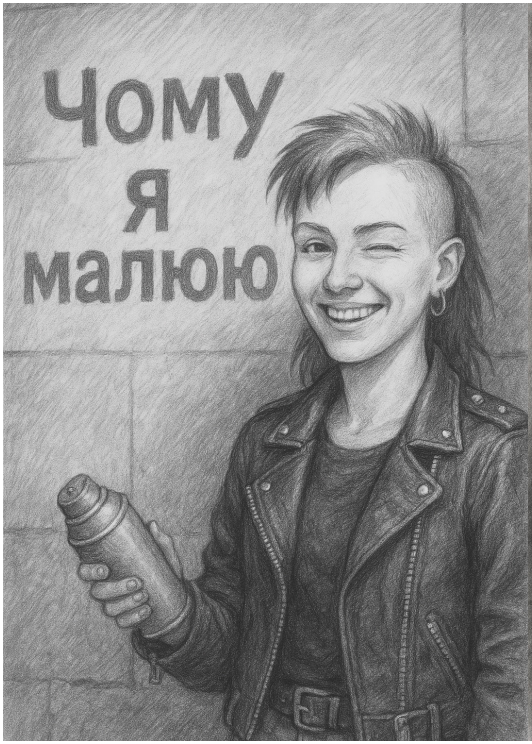

Я не знаю, хто це прочитає.
Можливо, ніхто.
Можливо, завтра це зафарбують.
Можливо, вже сьогодні.

Але коли пишеш щось на бетоні — наче прокидається стіна.
І здається, що тебе чують. Не відповідають — але чують.

Я не вірю у вічне. Але вірю в знак.
Іноді — це просто слово. Іноді — тиша.
А іноді — слово про тишу.

Я малюю,
Навіть коли боюсь. Навіть коли втомилась.
Навіть коли це нікому не потрібно.

Я себе завжди думала, що я гот, потім металістка, але, на мою скромну думку, чистих субкультур майже не існує. Так що у нас були і старі рокери, і панки, і різні хардкорщики.

Одного разу ми з подругою вдяглися в усе чорне і вирушили на Каліфорнію в Полтаві слухати музику. Не обійшлося без нових знайомств. Але це були не ті люди. Своїх я знайшла вже потім.

Так як знайомих було багато, то і в різних компаніях було

по-різному. З одними я просто гуляла та спілкувалася, з іншими брала участь в розумних розмовах, з третіми навіть намагалася грати в музичній групі. Нам було зручно разом, і ми, безумовно, приймали одне одного такими, які є.

Завдяки всім цим знайомствам я частково навчилася розрізняти справжні цінності від пустощів. Це була певна свобода, необхідна для всіх зростаючих розумів і ще не визрілих особистостей. Так що якщо раптом субкультури повернуться, я не буду проти, щоб мої діти, наприклад, приєдналися до них. Очевидно, це буде потрібно їм на даному етапі.

Протест в субкультурі - суперечливе питання. Іноді це просто вибір. Іноді це просто оболонка і пристань. Іноді це протест проти самого себе.

Все рухається, все змінюється. І ми теж не стоїмо на місці. Якби ми залишилися в субкультурі, це б скоріше було відхиленням. Але, на мою думку, самі субкультури нікуди не зникають. Вони просто змінюються. Товариші-однодумці все одно збираються і грають на гітарах, тільки іншу музику. А одяг і стиль поведінки диктується з моніторів улюбленими блогерами. Фріки все ще ходять вулицями. Ось він відкриває рот, і ти вже знаєш, що перед тобою - новий панк. Вдягнений він інакше, слухає іншу музику, але проблеми у

Вуличне мистецтво й музика завжди були близькими родичами. Вони народжувались у темряві клубів, між бетонними стінами і сирими підвалами, часто в одних і тих самих районах — у містах, що не спали. Графіті та панк, хіп-хоп і трафарет, маркер і гітара — усе це частини одного ланцюга, одного руху, що виростав із потреби бути почутим.

У 1970–80-х у Нью-Йорку ці зв'язки стали буквальними. Один із найвідоміших вуличних художників — Жан-Мішель Баскія — починав як графіті-райтер під псевдонімом SAMO. Його перші написи були фразами на стінах: короткими, дивними, загадковими. У ті ж роки він грав у нойз-гурті Gray, що виступав поруч із панками й авангардистами на сцені CBGB. Це не було мистецтво у звичному сенсі — це було повідомлення. Його фарба кричала так само голосно, як і гітара.

У Британії, де панк мав політичне й класове коріння, стіни стали ще одним способом говорити. Джо Страммер із The Clash відкрито підтримував ідею вулиці як голосу. Він сам не залишав теги, але говорив про це: "Стіни — це полотно народу". Після його смерті трафаретні зображення Strum-

mer'a з цитатами з пісень почали з'являтись у містах по всьому світу. Пам'ять про нього стала частиною міського простору — буквально.

Не менш цікавим є приклад H.R. — фронтмена легендарного гурту Bad Brains. Його стилізовані обкладинки для альбомів були продовженням сцени — вибуховими, графічно агресивними, і водночас візуально витонченими. У цих малюнках, часто схожих на трафарети, був той самий дух, що й у вуличному протесті: без прикрас, але з чітким посланням.

Сцена Бристоля у 90-х роках — інший приклад симбіозу. Tricky, ще до виходу на сцену з Massive Attack, був частиною локальної субкультури, де графіті й музику не розділяли. Він писав теги, знав Banksy ще до того, як той став іконою, і вважав вулицю найчеснішим простором для комунікації. У його текстах і кліпах відчутний ритм міського фону — графіті з тінню, бетон з розповіддю.

У Сполучених Штатах Shepard Fairey, творець OBEY, не лише сам залишав трафарети на стінах — він працював із музикантами. Його постери з Генрі Роллінсом, Джонні Роттеном, Томом Морелло — це частина неформальної іконографії музичного бунту. Через нього музика ставала зображенням, а зображення — меседжем.

Графіті — це не лише протест або прикраса. Для деяких музикантів це була ще одна сцена. Без мікрофона, але з голосом. І коли гітара мовчала — говорила стіна. У цих містах, на цих бетонних поверхнях, музика не закінчувалась. Вона

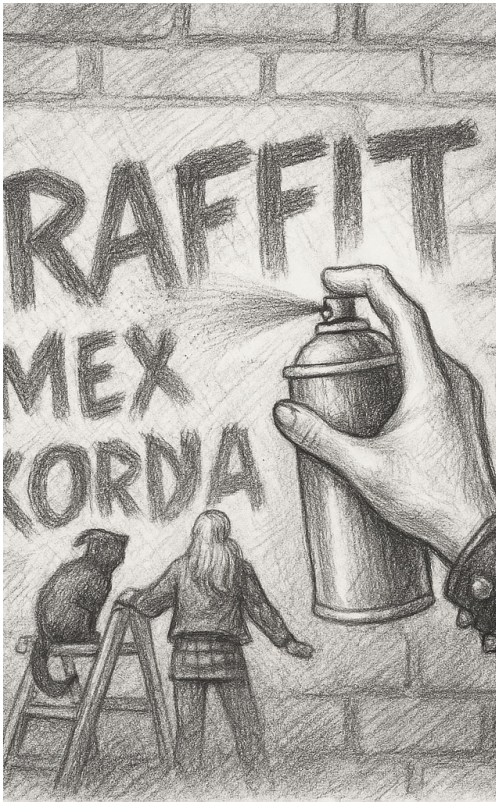

Тут колись було щось важливе...

Наче... «Свобода не мовчит», чи щось подібне?

Маже, зробимо нове? Своє?

Золичимо слід.

ЦЕ НЕ ПРОСТО СТІНА, ЦЕ - ХРОНІКА.

Мяу. Пиши ще.